

Kto kandyduje w wyborach samorządowych?

Mateusz Zaremba

Celem niniejszego opracowania jest opis grupy osób, które ubiegają się o mandaty w wyborach samorządowych w 2024 roku – do różnych ciał samorządowych i na wielu poziomach: rad, sejmików, władz miast i gmin itp.

Opracowanie to wymaga dwóch uwag wstępnych. Po pierwsze, tekst ten ma pokazać czytelnikom różnorodność kandydatów, a zatem udowodnić, że w głosowaniu wyborcy mają realną możliwość wyboru. Po drugie, ma uświadomić odbiorcom, jak złożonym i niebagatelnym zadaniem jest przeprowadzenie głosowania. Procedury te są wymagające zarówno dla przeprowadzających głosowanie, na każdym poziomie organizacyjnym, jak i dla wyborcy, gdyż ten jednocześnie wybiera co najmniej czterech przedstawicieli. Jednego dnia odbywają się wybory prezydentów miast, wójtów i burmistrzów oraz radnych gmin, powiatów i sejmików wojewódzkich. Konieczne jest wskazanie, że tego dnia odbywają się wybory zarówno według logiki proporcjonalnej, jak i większościowej; celem pierwszej jest odzwierciedlenie poglądów osób głosujących, a drugiej – wyłonienie większości. Fundamentalna różnica pomiędzy obiema ordynacjami wyborczymi jest taka, że w okręgach wyborczych w ordynacji większościowej działania komitetu koncentrują się wokół jednego kandydata, zaś w proporcjonalnej – komitety starają się zapewnić różnorodność kandydatów. Kolejnym obszarem złożoności tych wyborów jest odbywanie się elekcji do lokalnych władz ustawodawczych oraz wykonawczych, które rządzą się prawami podobnymi do ordynacji większościowej. Należy zatem przyjąć, że skala i różnorodność zjawiska sprawiają, iż jest to wymagające zadanie również dla wyborców.

Warto także zwrócić uwagę, że możliwość popełnienia błędu przez organ przeprowadzający jest o tyle niebezpieczna, że w wielu przypadkach pomyłkę traktuje się jako intencjonalne działanie mające na celu zafałszowanie wyniku wyborów. Przykładem tego problemu jest debata wokół wyborów samorządowych z 2014 roku, kiedy opinia publiczna była informowana o możliwości fałszowania wyborów, co podważa zaufanie do trudnej procedury wyborczej i może przekładać się na partycypację wyborczą.

Dla porządku należy pokrótce scharakteryzować ordynację wyborczą tego głosowania. Wybory wójtów, burmistrzów i prezydentów miast odbywają się na podstawie ordynacji większościowej i stosowana jest tu reguła większości bezwzględnej. Wybory do rad gmin w miejscowościach do 20 tysięcy mieszkańców są przeprowadzane w ramach jednomandatowych okręgów wyborczych, zatem liczba okręgów w ramach gminy równa się liczbie mandatów. Do rad w gminach większych, powyżej 20 tysięcy mieszkańców, do rad powiatów, dzielnic Warszawy i sejmików województw przeprowadzane są wybory proporcjonalne. Logika wyborów większościowych powoduje, że każdy komitet w ramach okręgu wystawia jednego kandydata, aby akumulować głosy, co powoduje brak możliwości zastosowania kwot przewidzianych dla płci.

Zestawienie 1. Liczba urzędów do obsadzenia (opracowanie własne na podstawie danych PKW)

	Liczba urzędów	Średnia liczba kandydatów ubiegających się o mandat
Prezydentów	107	4,7
Burmistrzów	822	2,96
Wójtów	1548	2,49
Razem:	2477	2,76
Radnych sejmików wojewódzkich	552	9,86
Radnych powiatów	6230	6,94
Radnych rad gmin	39 776	2,38

Powyższe zestawienie pokazuje, jak wiele tysięcy stanowisk ma zostać obsadzonych w wyniku tych wyborów. Średnia liczba kandydatów ubiegających się o mandat dowodzi różnorodności oferty wyborczej, szczególnie ważnej w wyborach do organów samorządowej władzy wykonawczej. Jednocześnie należy podkreślić, że w 411 przypadkach o urząd ubiega się tylko jeden kandydat. W przypadku organów przedstawicielskich różnorodność ofert kandydatów rośnie wraz z rangą urzędu. Trzeba jednak pamiętać, że część wyborów do rad gmin odbywa się przy pomocy ordynacji większościowej, zgodnie z którą komitet wystawia w okręgu jednego kandydata, zatem wartość średniej naturalnie spada.

Zestawienie 2. Komitety wyborcze według typów (opracowanie własne na podstawie danych PKW)

Typ komitetu	Liczba komitetów
Koalicyjny komitet wyborczy	3
Komitet wyborczy organizacji i stowarzyszeń	256
Komitet wyborczy partii politycznej	21
Komitet wyborczy wyborców	10 932
Razem:	11 212

Zestawienie 2 potwierdza tezę, że wybory samorządowe są elekcjami, w których udział partii politycznych okazuje się mniejszy. Widać w nim, że większość komitetów nie jest powiązanych z partiami politycznymi, a zatem mają charakter lokalny. To jedna z cech wyróżniających wybory samorządowe.

Wybory wójtów, burmistrzów i prezydentów miast

Tabela 1. Płeć kandydatów na urzędy władzy wykonawczej (opracowanie własne na podstawie danych PKW)

	Kobiety	Mężczyźni	Razem
Burmistrz	20%	80%	2674
Prezydent	19%	81%	498
Wójt	22%	78%	3521
Razem:	21%	79%	6693

Udział kobiet w życiu politycznym jest wspierany w Polsce od 2011 roku, kiedy wprowadzono tzw. ustawę kwotową, która zapewnia minimum 35% udziału obu płci na listach kandydatów do organów przedstawicielskich. Dane z powyższej tabeli dowodzą, że w wyborach, w których z powodu natury elekcji nie ma gwarancji kwot, udział kobiet okazuje się mniejszy. Niezależnie od typu urzędu kandydatek jest około 20%, zaś najwięcej kobiet ubiega się o funkcję wójta.

Tabela 2. Średni wiek kandydatów na urzędy władzy wykonawczej w podziale na płeć (opracowanie własne na podstawie danych PKW)

	Kobiet		Mężczyzn		Razem	
	Średnia	SD ¹	Średnia	SD	Średnia	SD
Burmistrz	49	7	49	10	49	9
Prezydent	49	9	48	10	48	10
Wójt	49	8	50	10	49	9
Razem:	49	8	49	10	49	9

O urzędy wójtów, burmistrzów i prezydentów miast ubiegają się ludzie w wieku około 50 lat niezależnie od płci. Warto podkreślić, że wiek kandydatek jest mniej rozproszony (patrz: odchylenie standardowe). Średni wiek kandydatów jest podobny do średniego wieku parlamentarzystów. Politologowie podkreślają znaczenie wieku kandydatów oraz osób pełniących urzędy, gdyż wydaje się, że zbyt wysoki wiek, a co za tym idzie – znajdowanie się w innej fazie cyklu życiowego, może powodować odmienne od potrzeb większości postrzeganie wyzwań współczesności.

Tabela 3. Wykształcenie kandydatów na urzędy władzy wykonawczej (opracowanie własne na podstawie danych PKW)

Urząd	Niższe i średnie	Wyższe	Razem
Burmistrz	12%	88%	2674
Prezydent	6%	94%	498
Wójt	15%	85%	3521
Razem:	13%	87%	6693

Większość kandydatów legitymuje się wykształceniem wyższym. Odsetek ten rośnie wraz z rangą wielkości gminy, w której kandydatka lub kandydat ubiega się o mandat. Wynik ten jest zgodny z intuicyjnym przypuszczeniem dotyczącym wykształcenia kandydatów. Pakiet kompetencji potrzebnych do dobrego sprawowania tych urzędów pozostaje niezwykle szeroki i bardzo rzadko którykolwiek kandydat posiada większość tych cech. Jednakże wyższe wykształcenie jest zunifikowanym potwierdzeniem minimalnych umiejętności i wiedzy niezbędnej do sprawowania urzędu, choć oczywiście nie zawsze.

1 SD – odchylenie standardowe.

Tabela 4. Przynależność partyjna kandydatów na urzędy władzy wykonawczej (opracowanie własne na podstawie danych PKW)

	Członkowie pp	Niezrzeszeni w pp	Razem
Burmistrz	22%	78%	2674
Prezydent	45%	55%	498
Wójt	18%	82%	3521
Razem:	22%	78%	6693

Najczęściej członkami partii politycznych są kandydaci na urząd prezydenta miasta, zaś najrzadziej – osoby ubiegające się o stanowisko wójta. Dane zawarte w tabeli 4 potwierdzają tezę, która mówi, że wraz ze spadkiem wielkości miejscowości maleje upartyjnienie lokalnego życia politycznego.

Kandydaci do rad gmin, powiatów i sejmików wojewódzkich

Tabela 5. Średni wiek kandydatów do rad gmin, powiatów i sejmików wojewódzkich (opracowanie własne na podstawie danych PKW)

	RG do 20 tys. mieszkańców		RG powyżej 20 tys. mieszkańców		RP		SW	
	Średnia	SD	Średnia	SD	Średnia	SD	Średnia	SD
Kobiet	47	11	48	13	49	12	47	14
Mężczyzn	48	13	48	14	51	13	49	14
Razem:	47	12	48	14	50	13	48	14

Średnia wieku kandydatów – niezależnie od wielkości i typu jednostki samorządu terytorialnego oraz płci kandydata – jest podobna. Wymiar wieku nie stanowi zatem cechy różnicującej kandydatów. Wiek jest bardziej rozproszony niż w przypadku osób ubiegających się o urzędy w ramach władzy wykonawczej. Należy zatem traktować wiek jak odrębną charakterystykę, która w przypadku wzrostu średniej może rodzić dysproporcje w porównaniu do ogółu społeczeństwa.

Tabela 6. Proporcja płci kandydatów do rad gmin, powiatów i sejmików wojewódzkich (opracowanie własne na podstawie danych PKW)

	RG do 20 tys. mieszkańców	RG powyżej 20 tys. mieszkańców	RP	SW
Kobiet	38%	47%	47%	47%
Mężczyzn	62%	53%	53%	53%
Razem:	87 475	45 119	42 692	5417

Minimalne proporcje płci reguluje ustawa kwotowa, zatem procentowy udział kobiet na listach jest zgodny z wymogami prawa. Ważny aspekt skuteczności ustawowej gwarancji zachowania równowagi płciowej stanowi przełożenie się udziału kobiet na listach na ich wybór na urzędy. Pierwszy rok funkcjonowania przywołanych przepisów przyczynił się do wzrostu o 3 punkty procentowe odsetka kobiet zasiadających w ławach poselskich. Należy pamiętać, że tego typu instytucje prawne spełnią swoje założone funkcje po dłuższym czasie od ich wprowadzenia, więc widoczny efekt tych działań może przyjść po tych lub następnych wyborach samorządowych.

Podsumowanie

Niniejsze opracowanie zostało przygotowane na podstawie danych publikowanych przez Państwową Komisję Wyborczą. Warto zwrócić uwagę na to, że profil społeczny i polityczny kandydatów został narysowany w ramach możliwych do pozyskania informacji. Obie te charakterystyki stanowią jeden z podstawowych opisów stosowanych w naukach politycznych. Warto także podkreślić, że profil społeczny kandydatów jest poddawany wpływowi regulacji ustawowej. Ciekawym dopełnieniem tego obrazu będzie paralelna charakterystyka osób wybranych do pełnienia funkcji w ramach struktur samorządu terytorialnego.

Skala opisywanej tu operacji wyborczej jest bardzo duża. Obraz kandydata wyłaniający się z tej analizy ma raczej postać mężczyzny w średnim wieku, legitymującego się wyższym wykształceniem i nienależącego do partii politycznej. Warto podkreślić, że do organów przedstawicielskich kandyduje jednak więcej kobiet. Istotnym aspektem wyborów samorządowych pozostaje zależność kształtująca politykę na niższych poziomach, mniej powiązaną z partiami ogólnopolskimi, gdyż skupioną wokół lokalnych inicjatyw politycznych.

Szczególnie interesującą elekcją będą kolejne wybory samorządowe, ponieważ w nich znajdzie praktyczne zastosowanie zasada dwukadencyjności obowiązująca w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Będzie ona impulsem do wymiany części przedstawicieli elit samorządowych. Zmiana ta może wpłynąć na całą scenę polityczną, bowiem osoby dysponujące kapitałem doświadczenia politycznego i lokalną rozpoznawalnością mogą szukać dla siebie miejsca w innych obszarach naszego życia politycznego, w tym na poziomie centralnym.

Mateusz Zaremba – dr, politolog, pracuje na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu SWPS w Warszawie. Zajmuje się badaniem zachowań wyborczych oraz socjologią polityki. W swoich pracach analizuje przyczyny rezygnacji z udziału w wyborach i różnice pomiędzy osobami głosującymi i niegłoszącymi. Sprawdza, w jaki sposób przebiegają procesy podziału polskiego społeczeństwa oraz jakie wyzwania stoją przed współczesną metodologią badań społecznych. Interesuje się także politycznym wymiarem funkcjonowania człowieka, metodologią badań społecznych, nowymi metodami badawczymi oraz politycznymi aspektami historii.

Fundacja im. Stefana Batorego

Sapieżyńska 10a
00-215 Warszawa
tel. (48-22) 536 02 00
fax (48-22) 536 02 20
batory@batory.org.pl
www.batory.org.pl

Teksty udostępniane na licencji
Creative Commons. Uznanie autorstwa
na tych samych warunkach
3.0 Polska (CC BY SA 3.0 PL)

Redakcja: Agnieszka Łodzińska
Korekta: Joanna Liczner
Warszawa 2024
ISBN 978-83-67750-75-2